

## **سازوکارهای پلیسی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره**

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۶/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۲/۱۲)

**علی صمدی اندزقی**

### **چکیده**

امروز قاچاق تجهیزات دریافت از ماهواره صدمات فراوانی بر پیکره فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی حتی سیاسی کشور وارد می کند. مشکلاتی نظیر تهاجم فرهنگی، کسستگی خانواده ها، بدبینی به نظام و بحران های اجتماعی و در نهایت به خطر افتادن امنیت ملی کشور؛ که آن را به موضوعی مهم تبدیل کرده است و دغدغه ی بسیاری از مدیران دستگاه های و سازمان های دولتی را شکل داده است، که در راس این نهادهای می توان نیروی انتظامی کشور را که طلایه دار مبارزه و پیشگیری از قاچاق این تجهیزات دانست می توان نام برد. اگر چه در حال حاضر اقدامات خوبی انجام شده و شیوه های مقابله ای متفاوتی نیز به کار برده می شود، لکن بنظر می رسد که همزمانی و هم راستایی برنامه ها نیز بیش از پیش بایستی مراعات شود و از روش های پیشگیری از جرم قاچاق تجهیزات بهره بیشتری و مطلوب تری گرفته شود. به هرحال، مقاله حاضر به ساز و کار های پلیسی در کاهش قاچاق پرداخته و از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داده است. در بحث ظرفیت های پلیس برای مبارزه و پیشگیری می توان گفت که از تمام ظرفیت پلیس استفاده نشده است چرا که هنوز این سازمان از روش های سنتی بیشتر استفاده می کند. همچنین قوانین و مقررات مصوب در خصوص مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره منسجم نبوده و تعارض بین قوانین مختلف مشهود است. در ادامه می توان گفت که پیشگیری وضعی از منظر اقتصادی و نظام گمرکی بسیار کارآمد و مفیدتر می باشد و هر چقدر در این راه مشکلات ریز و درشت بسیار وجود دارد. در مورد اداره پلیس جامعه محور، مبتنی بر حل مسئله و پلیس مناطق جرم خیز که از نوآوری های پلیسی است بسیار اثربخش تر می تواند در مبارزه و پیشگیری شرکت کند و در آخر می توان گفت که طراحی

نظام جامع اطلاعات می تواند در مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات دریافت ماهواره برای این قشر زحمتکش و پرتوان فراهم آورد.

## واژگان کلیدی: قاچاق، مبارزه و پیشگیری، پلیس، تجهیزات ماهواره

### مقدمه

با توجه به جوان بودن جمعیت کشور، علاوه بر تاثیر شبکه های ماهواره ای بر نحوه نگرش جوانان به مسائل سیاسی، ما شاهد تغییر در الگوهای فرهنگی جوانان کشور نسبت به بسیاری مسائل از جمله مدل لباس و آرایش نیز هستیم. نکته قابل توجه در زمینه تغییر دیدگاه جوانان نسبت به نوع پوشش و آرایش آنها این است که الگوهای جمعی در جامعه بشدت در حال تضعیف و فردگرایی و توجه به خود، در حال رشد است. آراستگی و زیبایی ظاهر جوان امروز که مورد پسند اوست، بگونه ای متفاوت از الگوهای جمعی است که فرهنگ سنتی جامعه برای او ترسیم می کند (مسعودی، ۱۳۸۸ ص ۱۷۶). در تاثیر ماهواره در تزلزل بنیان خانواده می توان اشاره کرد که همه افراد جامعه با این امید که نقش، وظیفه و حق آنها گرامی داشته می شود و دارای امنیت اخلاقی هستند، از محیط خانه وارد اجتماع می شوند، در حالی که کارکرد رسانه های مخرب همچون ماهواره موجب شده است که همه مرزها و حریم های اخلاقی شکسته، و قید و بندها در خانواده و جامعه گسسته شود. برنامه های نامناسب ماهواره به دنبال ترویج احساس آزادی مطلق و یا همان لیبرالیسم جنسی به دنبال ایجاد آزادی برای روابط جنسی مطلق بوده و با ترویج فرهنگ خود، تمامی افکار مخاطبان خود را متوجه سکس و روابط جنسی کرده است. ماهواره، سطح، گستره و میزان تعمیم پذیری مسائل خصوصی را افزایش داده و سکس را لازمه زندگی امروزه می شمارد و با برنامه های غیراخلاقی انتظارات کاذب جنسی را در مردان به وجود می آورد (منادی، ۱۳۸۵ ص ۲۲). در این میان نقش پلیس

برای حفظ بنیان خانواده و حفظ ساختار جامعه به طور مستقیم و غیر مستقیم بسیار پر رنگ است. اگر در قاچاق تجهیزات ماهواره بتوان به جای مبارزه فیزیکی مبارزه روانی کرد و اهالی مرز نشین و استفاده کننده گان را در خصوص اثرات مخرب ماهواره ها بر بنیان خانواده ها، جامعه، اخلاق، فرهنگ و حتی اقتصاد آگاه نموده و همچنین سازوکارهای مختلف را در پیشگیری از ورود این تجهیزات به خاک میهن اسلامی اعمال نمایند، می توان به جای جنگ سخت از جنگ نرم استفاده کرد چرا که در داخل میهن اسلامی گروه تولیدی ماهواره وجود ندارد و اگر بتوان جلوی قاچاق ماهواره را در مرزها گرفت این معضل قابل حل خواهد بود. پیشگیری از جرم یکی از جلوه های سیاست داخلی است که ارتباط تنگاتنگی با نظام سیاسی حاکم بر جوامع بشری دارد و مؤلفه ای مؤثر و مهم در ایجاد جامعه امن است. برای دسترسی به امنیت در جامعه، شناخت فرایندهای اجتماعی ناهمگون با ارزشهای موجود و پیامدهای آن و سرانجام، جلوگیری از رشد این فرایندها از طریق تدوین و اجرای برنامه پیشگیری از جرم، امری ضروری است. امروزه در نظام های پیشرفته، تدوین برنامه پیشگیری از جرم، اهمیت زیادی یافته است (آقای بیجستانی و مرادی حقیقی، ۱۳۹۱ ص ۷۰). عوامل متعددی در وقوع پدیده جنایی مؤثرند و پیشگیری از جرم در معنای خاص ناظر به اقداماتی است که بدون اتکا به نظام عدالت کیفری و با هدف رفع یا محدود کردن علل بلاواسطه ای که فرصت ارتکاب جرم را در وضعیت های خاص فراهم می کنند، اجرا می شود. بنابراین بایستی متذکر شویم که روش های سنتی در انجام رسالت پیشگیرانه با چالشهای روز منجمله قاچاق، با اتکا به روشهای سنتی قابل حل نیست (افراسیابی، ۱۳۸۹ ص ۱۹۷) و نیاز به مطالعات مدون و ارائه راهکارهای جدید ضروری و دارای اهمیت می باشد.

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و معرفی راهکارهای پلیس در مقابله و پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره می باشد.

همچنین اهداف فرعی پژوهش عبارتند از:

- ۱- شناسایی ظرفیت های پلیس در مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره ای.
- ۲- شناسایی قوانین و مقررات مصوب برای حل مسئله قاچاق تجهیزات ماهواره و کمبودهای آن.
- ۳- شناسایی راهکار پیشگیری مناسب برای پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره ای.
- ۴- بررسی جرم انگاری قاچاق، استفاده و نگهداری تجهیزات ماهواره ای در حقوق ایران و معرفی تعارض بین قوانین.

## بخش اول: ادبیات نظری

### بند اول: پیشگیری

در تعریف موسع هر اقدامی اعم از کیفری و غیر کیفری که برای مقابله با جرم و با هدف کاهش میزان ارتکاب جرم صورت گیرد در مفهوم پیشگیری می گنجد. کاربرد پیشگیری در این مفهوم وسیع به بکار می رود و با جمله مشهور «پیشگیری از وقوع جرایم بهتر از کیفر دادن است». در مجموع باید گفت کاربرد غیر تخصصی واژه پیشگیری از جرم عمدتاً به معنای موسع آن است (مهدوی، ۱۳۸۸ ص ۱۹). در گذشته های نه چندان دور تنها نظام عدالت کیفری، مسئول تأمین امنیت و حل و فصل کلیه وقایع مجرمانه چه در مرحله پیشگیری و چه پس از وقوع جرم به حساب می آمد. انتظار عمومی از نظام عدالت کیفری، از طریق دو محور اصلی یعنی «پلیس» و «قانون» تأمین می شد. در این حیطه، اقدامات پلیس بیشتر به پس از وقوع جرم معطوف و در برگیرنده اشکال سنتی امور پلیسی بود. مقوله امنیت و تأمین آن، که از نتایج ذاتی مقابله با جرایم است، از هنگام پیدایش حیات و از ابتدای خلقت بشر مطرح و انسان همواره در پی یافتن راهی برای مقابله با جرم و تأمین امنیت خویش بوده است. به تدریج اجتماعات شکل می گیرند، تعاملات انسانی افزایش می یابد و همسو با اجتماعی شدن بشر، امنیت نیز در حوزه ی مسایل اجتماعی مطرح می شود (علی نژاد، منوچهر؛ ۱۳۸۷ ص ۳۲).

بنابراین، انسان در طی اعصار مختلف همواره برای تأمین امنیت خود، در صدد رفع این معضل اجتماعی بوده است. با پیشرفت علم به ویژه در دو قرن اخیر، محققان عرصه جرم شناسی عوامل مختلفی را برای وقوع پدیده مجرمانه بررسی کرده اند که توفیق زیادی در این زمینه حاصل شده است. از جمله دستاوردهای این پیشرفت ها، توسعه علم پیشگیری از جرم است. البته بیشتر نظریه های جرم شناسی در پی کشف علل بزهکار شدن اشخاص هستند. این نظریه ها به بررسی علل دور بزهکاری نظیر تربیت دوران کودکی، ساختار ژنتیکی، علل روان شناسی و اجتماعی می پردازند. ارزیابی این نظریه ها بسیار مشکل است، زیرا میزان اعتبار و صحت آنها چندان معین نیست. در این میان جرم شناسی پیشگیری ضمن بررسی علل وقوع پدیده مجرمانه، با ارائه تدابیر و راهکارهای پیشگیرانه، سعی در پیشگیری از وقوع جرم دارد (مقیم و رفعتی اصل، ۱۳۸۹ ص ۶۴). به لحاظ اینکه انسان دارای ابعاد گوناگون زیستی، روانی، اجتماعی است و احتمال ابتلاء او به اختلال و ناهنجاری در هر یک از زمینه های مذکور وجود دارد. لذا به کار بردن روش های احتیاطی و کنترلی و انجام اقدامات پیشگیرانه در جلوگیری از ابتلاء انسان به اختلال و ناهنجاری ها در هر یک از ابعاد فوق به معنای پیشگیری می باشد. پیشگیری در حقیقت از عمده ترین مباحث کلیدی در دو حوزه جرم شناسی کاربردی و حقوق جزا است. بنابراین طبیعتاً تعریف ارائه شده از سوی دانشمندان حقوقی و جرم شناسان و جامعه شناسان که دستیاران و مددکاران نهادهای حقوقی هستند، نیز متفاوت خواهد بود. از نقطه نظر علمی منظور از پیشگیری هرگونه فعالیت سیاسی جنایی است که هدف انحصاری یا جزئی آن محدود ساختن امکان وقوع اعمال جنائی است که منجر به ناممکن ساختن یا دشوار نمودن یا کاهش وقوع جرم خواهد بود (مشیری، ۱۳۶۴ ص ۵۵).

در هر مکتب و منطقی این امر پذیرفته شده است که همواره پیشگیری بهتر از درمان و مقدم بر آن است و عرف نیز بر این قائل است که علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد.

پیشگیری از وقوع جرم باعث سالم ماندن فضای اجتماعی و فرهنگی جامعه و تأمین امنیت آن می شود و نقش سازنده ای را ایفاء می کند. جرم شناسی الهام گرفته از بینش تحقیقی، ضمن اعتقاد به جبر گرایی علت بزهکاری را سازمان زیستی، روانی، اجتماعی افراد می داند.

### **بند دوم: سطح های پیشگیری**

از نظر کارشناسان جرم شناسی و صاحب نظران این رشته، پیشگیری از جرم دارای سه سطح می باشد: (جهانتاب، ۱۳۸۹ ص ۱۵).

پیشگیری نوع اول: شامل مجموعه اقدامات، سیاست ها و برنامه هایی است که سعی در تغییر و کنترل شرایط جرم زای محیط زندگی دارد تا با بهبود بخشیدن به شرایط اجتماعی، از ارتکاب هر نوع جرمی توسط آحاد جامعه پیشگیری نماید. در این مرحله، تلاش بر این است که افراد جامعه به سوی ارتکاب جرم گرایش پیدا نکنند و مستلزم کاهش فرصت های ارتکاب جرم (بدون توجه به مجرمین) می باشد. تقویت برنامه های رفاه اجتماعی و کاهش فقر، پیش بینی برنامه های آموزشی و تفریحی سالم برای پر کردن ساعات فراغت نوجوانان و جوانان و آگاه سازی آنان نسبت به عواقب ارتکاب جرایم، فراهم کردن فرصت های برابر، برای اشتغال و زندگی برای همه مردم از جمله اقداماتی است که در پیشگیری اولیه می تواند مورد توجه قرار گیرد.

پیشگیری نوع دوم: در این مرحله از پیشگیری، تلاش های پیشگیرانه برای کنترل افراد خاصی که در معرض بزهکاری قرار دارند متمرکز می شود و شامل برنامه هایی است که برای افراد در معرض خطر در نظر گرفته شده است. به عنوان مثال در پیشگیری از قاچاق زنان، تمرکز تلاش ها در این پیشگیری بر روی افرادی است که در نقاط مستعدتر و دارای سابقه قاچاق انسان زندگی می کنند و یا به علت فقر اقتصادی، بیشتر در معرض خطر گرفتار شدن در دام قاچاقچیان انسان قرار دارند.

جذب اینگونه افراد به کلاس های آموزشی و بهسازی شخصیت، کمک به حل مشکلات مالی و خانوادگی آنان از طریق نهادهای مسئول، آموزش اعضای خانواده و نزدیکان این افراد برای کنترل غیر مستقیم یا مستقیم آنان و چگونگی برخورد با سوء رفتارهای آنان از جمله اقداماتی است که در این مسیر می تواند مد نظر قرار گیرد.

پیشگیری نوع سوم: در این مرحله، اقدامات پیشگیرانه بر جلوگیری از تکرار جرم و بازسازی مجرمان متمرکز می گردد. تلاش های پیشگیرانه در این مرحله، برای جلوگیری از رفتارهای مجرمانه است تا مجرمان اصلاح و با محیط اجتماعی خود سازگار شوند و به ارتکاب جرم مجدد گرایش پیدا نکنند. اقداماتی نظیر مداخله کیفری درباره جرایم و نیز پیش بینی سازوکارهای لازم برای تنبیه و تربیت مجرمان و جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم توسط آنان از جمله اقداماتی است که در این مرحله به آنها پرداخته می شود.

### **بند سوم: ضرورت پیشگیری**

اگر در صدد پیشگیری اصولی از جرم باشیم، باید به بررسی و تحلیل علل آن پرداخت. لزوم پیشگیری از جرم دارای منطقی عقلانی است. منطق عقلانی پیشگیری از جرم حداقل دارای سه وجه است: ۱- تورم بزهکاری؛ ۲- وجه اقتصادی؛ ۳- وجه اجتماعی.

درباره تورم بزهکاری، آمارهای رسمی در ایران به ویژه در مورد نوجوانان و جوانان نشان دهنده افزایش نرخ بزهکاری است. این بررسی ها در سال ۱۳۷۹ فقط در مورد جرایم مواد مخدر نشان می دهند که هر روز، ۵۰۰ نفر نوجوان به جرگه معتادان می پیوندند. بر همین مبنا در سال ۱۳۸۲ اعلام می شود که سن اعتیاد در کشور ۵ سال کاهش یافته است (محمدی اصل، ۱۳۸۳ ص ۶۲). از سوی دیگر، به حداقل رسیدن فاصله زمانی میان وقوع اولین ناهنجاری تا ارتکاب اولین جرم حرفه ای، و عدم پابندی به قانون از سوی این گروه بین ۶۴ درصد تا ۷۰ درصد رسیده است (بتولی، ۱۳۸۷ صص ۲۸-۲۹). حکایت از تورم میزان بزهکاری دارند. تورم بزهکاری تنها گریبان گیر کشور ما نیست بلکه مسئله ای جهانی است. این دغدغه تا

آنجاست که سازمان ملل متحد تا سال ۱۹۹۵ حداقل ۱۰ کنگره تشکیل داده و چندین قطعنامه با موضوع پیشگیری از جرم تصویب کرده است (مقیمی و رفعتی اصل، ۱۳۸۹ ص ۶۵).

وجه اقتصادی؛ ناشی از گزینش عقلانی است؛ بدین معنا که انسان موجودی حسابگر است و در انتخاب های خود به محاسبه سود و زیان خویش دست می زند. تحقیقات در مورد نفع اقتصادی برخی از طرح های پیشگیرانه مانند مراقبت های دوران کودکی به عنوان یک راهکار پیشگیرانه اجتماعی نشان می دهد که به ازای هریک دلار هزینه، تا ۷/۵ دلار صرفه جویی به دنبال داشته است. یا مثلاً هزینه کمک به دانش آموزان برای اتمام تحصیل و عدم ترک مدرسه، هشت برابر کمتر از هزینه های برخورد نظام عدالت کیفری با بزهکاری های آتی آنان است (محمدنسل، ۱۳۸۶: ص ۲۲). از سوی دیگر، حل و فصل جرم از طریق عدالت کیفری بسیار هزینه بر است که هزینه جرم، معادل ۵ درصد و در کشورهای توسعه یافته، ۱۴ درصد تولید ناخالص ملی است. مبنای جنبه اجتماعی منطق عقلانی، خیرخواهی و نوع دوستی انسان ها است. با اوصاف فوق اگر مسئولیت برنامه ریزی و اجرای تدابیر پیشگیرانه جدی گرفته نشود، پیامدها و آثار به مراتب و خیم تری بر جامعه تحمیل خواهد شد (مقیمی و رفعتی اصل، ۱۳۸۹ ص ۶۶).

#### بند چهارم: ماهواره

در جهان نوین، یکی از باورهای مسلم اندیشمندان، به ویژه صاحب نظران علوم ارتباطی، در زمینه اهمیت و حساسیت فوق العاده و وسایل ارتباط جمعی این است که این وسایل و رسانه های گروهی از طریق انتقال اطلاعات و معلومات جدید و مبادله ای افکار و عقاید عمومی در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری چنان نقش و رسالت عظیم و چشم گیری را عهده دار شده اند که می توان عصر کنونی حیات بشری را «عصر ارتباط» نام نهاد. روشه (۲۰۰۷)، استاد جامعه شناسی دانشگاه مونترال کانادا، در یکی از کتابهایش با نام «تغییرات اجتماعی» وسایل

ارتباط جمعی را یکی از برترین عواملی می‌داند که در تغییرات و دگرگونی‌های فرهنگی و روانی مؤثر است (روشه، ۲۰۰۷؛ ترجمه وثوقی، ۱۳۸۵ ص ۱۸۰). برخی از جامعه‌شناسان و صاحب‌نظران وسایل ارتباط جمعی را عامل اصلی تباهی شخصیت و هویت افراد در تحول نوین تلقی می‌کنند. به عنوان نمونه، هربرت مارکوزه<sup>۱</sup> از برجسته‌ترین جامعه‌شناسان مکتب فرانک فورت - آثار منفی و مخرب وسایل ارتباط جمعی، به ویژه تلویزیون، را مورد توجه قرار داده است. مارکوزه نه تنها تلویزیون را به مثابه یک کالای مصرفی در نظر می‌گیرد، بلکه معتقد است وسیله‌ی مهمی برای شرطی کردن افراد جامعه و جذب آنها به جامعه‌ی مصرف است؛ تلویزیون، صرف نظر از نقشی که در تبلیغات آشکار دارد، می‌تواند وسیله‌ای باشد برای عادت دادن مردم به تمدنی که آن را به طور دائمی به نمایش می‌گذارد. بهره‌گیری مداوم از چنین وسیله‌ای این توهم را به تماشاگر القا می‌کند که او هم مانند سایرین در این نظام مصرف مشارکت دارد. این روزها آمارهای ضد و نقیضی از درصد استفاده کنندگان از ماهواره در کشورمان به گوش می‌رسد که از میان این آمار در خوشبینانه‌ترین حالت حدود ۱۵ درصد و در بدبینانه‌ترین گمانه‌زنی‌ها حدود ۵۰ درصد از خانواده‌های ایرانی از ماهواره استفاده می‌کنند، بی‌شک خانواده‌های استفاده‌کننده از ماهواره را می‌توان قربانیان تبعات بسیار بد و پرهزینه برای جامعه دانست، در این نوشته سعی می‌کنم که مقداری از تبعات سوء استفاده از ماهواره را بیان کنم (نوری، ۱۳۸۹ ص ۹۲).

## بخش دوم: عوامل گرایش به ماهواره در خانواده

برنامه‌های ماهواره و اقبال غیر معمول آن را باید معلول چند عامل دانست:

نخست، تمایل خانواده‌های ایرانی به دیدن سریال و ترجیح آن به سایر برنامه‌ها، تا جایی که بسیاری از شبکه‌های ماهواره‌ای اکنون به پخش سریال اقدام نموده‌اند.

<sup>۱</sup> - Marcuse

دوم، تمرکز شبکه‌های ماهواره‌ای بر حوزه‌هایی از زندگی اجتماعی که جزء حوزه‌های ممنوع و بعضاً تابوهای جامعه ایرانی به شمار می‌روند، مانند روابط آزادانه با جنس مخالف؛ نوشیدن مشروبات الکلی در مواقع جشن و غم؛ عدم تقید به ظواهر مذهبی و اکتفا به نیت پاک؛ روابط نامتوازن میان افراد دارای اختلاف سنی بسیار، و مواردی از این قبیل. در حقیقت با دیدن برنامه‌های این شبکه‌ها، نوعی سطحی‌نگری و بی‌قیدی مشهود در بیننده رشد می‌یابد که چندان هم آزاردهنده نیست.

سوم، بیننده ایرانی در بسیاری موارد به خود حق می‌دهد تا ذهن خسته از کار روزانه و یا درگیری‌های اقتصادی و اجتماعی خود را با دیدن برنامه‌هایی بدون محتوا، اما سرگرم کننده و جذاب، هر چند مضر آرام نماید. چهارم، وجود برخی سریال‌های کم جاذبه و غم بار داخلی که فاقد پاسخگویی به نیاز سرگرمی و رفع خستگی برای دسته از مخاطبان ایرانی است. چرا که قدرت فوق‌العاده‌ای روی اذهان آدمی دارد، قدرتی که تاکنون سابقه نداشته است. اگر در مقابل نفوذ آن مقاومت نکنیم، ما را از جاده تمدن دور خواهد کرد (منادی، ۱۳۸۵ ص ۲۱).

### **بخش سوم: پیامدهای منفی استفاده از ماهواره:**

**ترویج خشونت:** شاید بتوان یکی از آشکارترین آسیب‌هایی را که جوامع با گسترش استفاده از ماهواره دچار آن می‌شوند، ترویج خشونت دانست.

**سست شدن بنیان خانواده:** خطر فروپاشی نظام خانواده از دیگر پیامدهای حضور بدون کنترل و حتی با کنترل ماهواره است. بسیاری از برنامه‌های ماهواره موجب کم رنگ شدن اخلاق در خانواده و در نتیجه جامعه می‌شود. ترویج روابط نامشروع و مصرف مواد اعتیادآور بویژه مواد روانگردان صنعتی، ویژگی بسیاری از برنامه‌های ماهواره است. به تعبیری دیگر می‌توان ورود ماهواره به خانه را به منزله ورود فردی نامحرم و عنصری ناباب برای فرزندان محسوب نمود.

**دخالت سیاسی:** یکی دیگر از آسیب‌هایی که جامعه ما با ورود ماهواره به خانه‌ها دچار آن شده است، دخالت سیاسی قدرت‌های بیگانه در امور داخلی کشور می‌باشد. این قدرت‌ها با راه اندازی شبکه‌هایی سعی می‌کنند واقعیت‌ها را در ظاهر بی‌طرفانه به اطلاع بینندگان خود برسانند؛ در حالیکه هدفی جز فاصله انداختن میان مردم و حکومت برای دستیابی به منافع خود ندارند.

**تبلیغ ضد مذهب:** در سال‌های اخیر شاهد رشد قارچ‌وار شبکه‌های فارسی‌زبانی هستیم که با رویکرد تبلیغات ضد مذهبی پا گرفته‌اند و با ترویج مرام و مسلکی خاص، اقدام به تخریب و شبهه پراکنی می‌نمایند.

**ضربه زدن به اقتصاد خانواده و جامعه:** برخی از شبکه‌های ماهواره‌ای، با محوریت تبلیغات بازرگانی، اقدام به معرفی کالاهای بی‌کیفیت، داروهای آسیب‌زا، بی‌اثر و فاقد مجوز بهداشتی (مانند کرم‌های معجزه‌گر، داروهای بلندکننده قد و...) می‌کنند که هیچ‌گونه تأییدی از سوی نهادهای بهداشتی بویژه وزارت بهداشت ایران ندارند و از این طریق به دنبال سوء استفاده از بینندگان ساده‌اندیش هستند (مسعودی، ۱۳۸۸ ص ۳).

### **بخش چهارم: راهکارهای فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی برای پیشگیری از استفاده از ماهواره**

تقویت فرهنگ خودی (بومی و ملی)، دفاع از ارزش‌های ملی و دینی، ارتقاء سطح آگاهی خانواده‌ها، برنامه‌ریزی مناسب برای اوقات فراغت جوانان و ترویج الگوهای رفتاری مناسب در خانواده و اجتماع، بهترین راهکارهای ممکن برای مقابله با آسیب‌های ماهواره و سایر رسانه‌ها است. خانواده‌ها باید در کنار آگاهی‌بخشی و صحبت پیرامون آثار منفی این ابزار رسانه‌ای، فرهنگ و اعتقادات مذهبی را نیز آموزش داده و در مقابل پیشنهادهای جوانان مبنی بر استفاده از این پدیده، به شکل کاملاً منطقی مقاومت نمایند. ترویج فعالیت‌های فرهنگی، ورزشی و هنری و ایجاد امکانات لازم برای این فعالیت‌ها، باعث می‌شود تا نسل جوان جامعه،

میل و رغبت کمتری برای استفاده از ماهواره داشته باشند. واقعیت این است که برای پیشگیری از گرایش افراد برای استفاده از ماهواره، علاوه بر فعالیت های فرهنگی، در قوانین جاری کشور نیز مواردی در منع استفاده از این ابزار پیش بینی شده است و اقدام نیروی انتظامی در خصوص جمع آوری تجهیزات ماهواره ای نیز جزء وظایفی است که قانون بر عهده این سازمان قرار داده و بر خلاف تصور بسیاری از مردم، خودسرانه یا سلیقه ای نیست (نوری، ۱۳۸۹ ص ۹۳).

### **بخش پنجم: مصادیق جرم قاچاق در قوانین کیفری**

در قوانین کیفری ایران تعریف صریح و شفافی از قاچاق ارائه نگردیده است و قانون گذار به جای تعریف جامع و مانع از قاچاق، ارتکاب اعمالی را به عنوان مصادیق قاچاق ذکر نمود که مهم ترین آن که در قوانین داخلی در این زمینه جاری بوده و مستند مراجع قضایی و شعب تعزیرات حکومتی قرار می گیرد، قانون مجازات اسلامی ایران است که قاچاق را جرمی مشمول تعزیرات حکومتی می داند (پژویان و مداح، ۱۳۸۱ ص ۴۷). ماده ۲۹ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۷۶ اشاره دارد، گذراندن کالا به طور مخفیانه از مرزهای ملی و گمرکی خواه مربوط به درآمد دولت و خواه ورود و خروج، تولید، نقل و انتقال و خرید و فروش آن ممنوع یا غیرمجاز باشد، مصداق قاچاق خواهد بود؛ در بند ۴ ماده مذکور مصادیق قاچاق کالا ذکر شده که از آن جمله وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور است که به ترتیب زیر است: غیرمجاز خارج نکردن وسایط نقلیه و یا کالایی که به عنوان ورود موقت یا ترانزیت خارجی وارد کشور شده به استناد اسناد خلاف واقع، مبنی بر خروج وسایط نقلیه و کالا؛ بیرون بردن کالای تجاری از گمرک بدون تسلیم اظهارنامه و پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض، خواه عمل در حین خروج از گمرک باشد یا بعد از خروج؛ تعویض یا برداشتن کالای ترانزیت خارجی؛ اظهار خلاف واقع در مورد کمیت و کیفیت کالای صادراتی به نحوی که منجر به خروج غیر قانونی ارز از کشور گردد؛ بر نگراندن کالای اظهار شده به عنوان خروج موقت؛ اضافه کردن کالا به محموله عبوری (ترانزیتی) خارجی؛ اظهار کالا به گمرک با ارائه اسناد و یا مجوزهای جعلی، تعویض کالای صادراتی دارای پروانه؛

اظهار کالای وارداتی با نام یا علامت تجاری ایرانی بدون اخذ مجوز قانونی از مراجع ذی ربط با قصد متقلبانه؛ هرگونه فعل و ترک فعل برای اخفای موضوع قاچاق از جمله جاسازی و یا عدم اظهار آن؛ خارج کردن کالاها «ورود موقت» برخلاف قوانین و مقررات مربوطه و برداشتن یا تعویض کالاهای گذری (ترانزیتی) برخلاف قوانین و مقررات.

### بخش ششم: عوامل مؤثر بر قاچاق

بهترین راه حل مبارزه و کشف جرایمی همچون قاچاق کالا که یک پدیده چندوجهی می باشد و عوامل متعددی از جمله اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی در شکل گیری آن نقش دارند، یافتن علل و شناخت عوامل مؤثر در پیدایش آن باشد. شاید عمده ترین علل پیدایش و گسترش قاچاق در هر کشوری قوانین و مقررات باشد یا به طور مشخص تر، ناهماهنگی بین سیاست های اقتصادی کشور، محدودیت ها و ممنوعیت هایی که وجود دارد، باعث قاچاق شود (اتاق بازرگانی، ۱۳۷۷ ص ۵۷). عوامل به وجودآورنده قاچاق، به سه دسته کلی عوامل اقتصادی، سیاسی- امنیتی و فرهنگی - اجتماعی تقسیم می شوند. از نظر اقتصادی، مهم ترین علل قاچاق بدین شرح است: تفاوت قیمت ها در بازارهای داخلی و خارجی به ویژه در مورد کالاهای داخلی یارانه دار به علاوه عواملی همچون تشریفات اداری صدور قانونی کالا، سیاست های حمایتی و محدودکننده دولت برای واردات بعضی کالاها؛ بیکاری و توزیع ناعادلانه درآمدها بین اقشار مختلف جامعه؛ فقدان کارآمدی نظام بانکی کشور برای کنترل نقدینگی های سرگردان و پول شویی. عواملی نظیر دشمنی با کشور، تحریم های اقتصادی، و فقدان دولت های مقتدر در همسایگی کشورمان در دسته عوامل سیاسی جای می گیرند. در زمره دلایل فرهنگی رونق قاچاق کالا، می توان به تمایل اقشار پردرآمد برای مصرف کالاهای لوکس و تجملی، حجم وسیع تبلیغات کالاهای خارجی و تشویق به مصرف آنها در رسانه های جمعی اشاره نمود (بهرامی و قاسمی، ۱۳۸۵ ص ۶۹).

## بخش هفتم: پیامدهای قاچاق

می توان ابعاد منفی قاچاق کالا را از زوایای متفاوت بررسی کرد. در اینجا ابعاد تأثیرات قاچاق از جنبه های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بررسی می شود:

### بند اول: پیامدهای اقتصادی

قاچاق کالا اقتصاد کشور را از نظر تولید، سرمایه گذاری، صادرات و اشتغال تحت تأثیر قرار داده و آثار مخربی بر آنها می گذارد. از عمده ترین تأثیرات منفی قاچاق کالا، تأثیرات آن بر سرمایه گذاری است؛ قاچاق کالا تأثیر تعرفه های مؤثر را از بین برده و توان رقابتی محصولات داخلی را با محصولات مشابه خارجی کم رنگ می سازد. قاچاق باعث اختلال در اجرای قانون، ایجاد فرهنگ قانون گریزی، اختلال در تجارت رسمی، گسترش اقتصاد زیرزمینی، کاهش سطح معیشت، انتقال فشار مالیاتی بر بخش رسمی اقتصاد، هدر رفتن منابع ملی، کاهش سرمایه گذاری، تضعیف تولید، کاهش نرخ رشد اقتصادی، کاهش درآمد دولت، ایجاد اختلال در برنامه ریزی های اقتصادی و چرخش پول خارج از نظام ارزی، تنزل و کاهش قیمت صادرات قانونی، متضرر شدن یا ورشکستگی تولیدکنندگان و کاهش درآمد و عواید گمرکی می شود (مقدسی، ۱۳۸۰ ص ۱۱۹).

### بند دوم: پیامد های سیاسی

با بررسی های دقیق می توان استنباط کرد اگرچه همواره به قاچاق مشابه پدیده ای اقتصادی و به طور خاص تجاری نگریسته شده است؛ اما این پدیده دارای ابعاد سیاسی و امنیتی نیز می باشد. قاچاق در عرصه اقتصاد حکومت، را از بخشی از درآمد های خود محروم می سازد؛ در عرصه سیاسی و امنیت با تهدید موجودیت و هویت جامعه، اصل سود را در معرض خطر قرار می دهد (بیرامی، ۱۳۸۹ ص ۶۵). از ابعاد منفی قاچاق، اثرات منفی آن بر روی امنیت ملی است؛ قاچاق کالا به طور مستقیم و غیرمستقیم امنیت ملی کشور را تهدید می کند (بهرامی و قاسمی، ۱۳۸۵ ص ۱۱۳). افزایش ثروت و قدرت نامشروع، رانت خواری، بی عدالتی، کاهش

اعتماد عمومی، تمایل به قانون گریزی، افزایش بی نظمی اقتصادی، تضعیف امنیت اقتصادی، افزایش فاصله طبقاتی، هدر رفتن منابع ملی، تضعیف کارآمدی، کاهش امید ملی و کاهش امنیت عمومی از پیامدهای نامطلوب سیاسی قاچاق می باشد (مقدسی، ۱۳۸۰ ص ۱۱۸). ورود و مصرف کالای قاچاق و ممنوع در جامعه، صرف نظر از بحث قاچاق آن موجب بروز بسیاری از جرایم و ناهنجاری های اجتماعی است. بهره گیری از سلاح و مهمات غیرمجاز و مصرف مشروبات الکلی در جامعه زمینه ساز جرایمی مانند قتل، آدم ربایی، سرقت های مسلحانه، زورگیری، ترور، فساد و فحشاء، تجاوز به عنف، بی بند و باری و بی هویتی فرهنگی در جامعه شده و در نهایت ضریب ناامنی در سطح جامعه را افزایش می دهد (بیرامی، ۱۳۸۹ ص ۶۶).

### بند سوم: پیامدهای فرهنگی اجتماعی

اصول و ارزش های حاکم بر جامعه به واسطه ورود کالا و فرهنگ کالاهای قاچاق غیرمجاز متأثر خواهد شد. در بسیاری از موارد دیده شده کالاهایی که مغایر با ارزش ها، اعتقادات و سنت های مردم می باشند وارد کشور می شوند. در این میان، برخی محصولات به صورت سازماندهی و جهت دار با هدف تهاجم به ارزش ها و معیارهای اخلاقی به داخل کشور قاچاق می شوند؛ از جمله محصولات قاچاق که در جهت تهاجم فرهنگی و تضعیف اخلاقیات در بین اقشار جامعه توزیع می شود می توان به محصولات صوتی و تصویری و مجلات ضد اخلاقی اشاره کرد؛ این محصولات با اثر مخربی که بر روی قشر جوان دارند، باعث از هم گسیختگی نظام فکری شده و به عنوان ابزاری تهاجمی عمل می کنند (بهرامی و قاسمی، ۱۳۸۵ ص ۱۱۸). گسترش فرهنگ تجمل و مصرف گرایی، بیگانگی، کاهش رزش گرایی، هدر رفتن سرمایه های اجتماعی، تضعیف مقبولیت، کاهش مشروعیت، غارت هویت فرهنگی، بحران در قانون خانواده، تضعیف فرهنگ کار و کاهش امنیت اجتماعی از جمله پیامدهای نامناسب فرهنگی این کالاهای می باشد (اسعدی، ۱۳۸۲ ص ۲۹۴؛ مقدسی، ۱۳۸۰ صص ۴۱-۳۶).

## بخش هشتم: نقش پلیس در پیشگیری از قاچاق ماهواره

هر نقش اجتماعی با توجه به عرف - سنت ها - عقاید - رفتارها و نیازهای اجتماعی شکل می گیرد؛ نقش پلیس نیز به همین اساس شکل گرفته و البته ویژگی نظامندی و سازماندهی بدان افزوده است. پلیس به حکم وظیفه خود امر جلوگیری از ارتکاب جرایم، دستگیری مجرمین جلوگیری از امحای آثار جرم و حمایتهای مقدماتی از بزه دیدگان را بر عهده دارد اقدامات این ارگان بیشتر جنبه فیزیکی و محسوس دارد و سالهاست که مردم با وظایف و نحوه فعالیت آن خو گرفته اند. پلیس سازمان امنیتی - انتظامی است که در تمام کشورها از جمله وظیفه پیشگیری از جرایم را بر عهده دارد و اولین نماینده عدالت کیفری است که با شهروندان در ارتباط می باشد به همین دلیل نوع برخورد پلیس با مردم در شکل گیری طرز تلقی صحیح یا اشتباه از نظام امنیت شهری واجد اهمیت سیاسی است اعضای پلیس افراد آموزش دیده و ورزیده ای هستند که پیشگیری از جرایم می نمایند در مقام وظایف پلیس اقدامات زیر را انجام می دهد که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در پیشگیری از جرایم مؤثر است: حمایت از بزه دیدگان بالقوه جرایم، ایجاد احساس امنیت عمومی از طریق حضور در سطح شهر و اماکنی که احتمال وقوع جرم در آن وجود دارد، دریافت گزارش هایی راجع به ارتکاب یا احتمال ارتکاب جرایم، حضور در صحنه های جرم یا محتمل به بزهکاری، ارائه خدمات مشاوره و راهنمایی به شهروندان در زمینه های امنیتی و پیشگیری از جرایم، ارائه برنامه ها و طرح های امن سازی محله ها و محیط های خاص شهری در مقابل مجرمین حرفه ای، ارائه پیشنهادات علمی و سازنده برای اصلاح ساختارهای جرم خیز و تصویب قوانین متناسب به مقامات ذیصلاح، تهیه آمار جرایم اعم از شروع به جرم، جرایم تام، عقیم و محال به تقکیک جرایم علیه اشخاص اموال و امنیت (بیات و همکاران، ۱۳۸۷ ص ۶۴). پیشگیری انتظامی بر پایه اقدامات پلیسی در جهت حمایت از شهروندان آسیب پذیر، افزایش آگاهی عمومی و نظارت بر اماکن عمومی و افزایش هزینه های ارتکاب جرم مبتنی است. متولی اصلی این نوع پیشگیری

پلیس است که بایستی رویکردی جدیدی را نسبت به وظایف سنتی خود اتخاذ کند (حسینی، ۱۳۸۹ ص ۹۴).

### بخش نهم: یافته های تحقیق

۱. سازوکارهای پیشگیری کیفری و غیر کیفری می باشد اما از تمام ظرفیت های پلیس پیشگیری برای مبارزه با پدیده قاچاق استفاده نشده است.

در اغلب موارد (بند ۸ ماده ۴ قانون تشکیل ناجا مصوب ۱۳۶۹ نیز به آن دامن می زند) تصور می شود که تدابیر پیشگیرانه پلیس محدود به اقداماتی است که با اتکا به نظام عدالت کیفری اجرا می شود. موضوع دیگری که روش های سنتی را در انجام رسالت پیشگیرانه با چالش مواجه کرده است، مربوط به مسائلی است که برخی از آنها وصف مجرمانه ندارند یا مسائلی که با اتکا به روش های سنتی قابل حل نیستند. با سیری در تاریخ تحولات امور پلیسی مشاهده می شود که آقای هرمن گلدشتاین<sup>۱</sup> در سال ۱۹۷۹ میلادی با انتشار مقاله ای تدابیر سنتی پلیس (در قالب گشت های تصادفی، عملیات واکنش سریع و اقدامات متعاقب تحقیقات جنایی که اساس کار پلیس را در طول سالیان متمادی تشکیل می داد) را مورد انتقاد قرار داد. «وی پیشنهاد می کند که بهبود تدابیر کنترلی پلیس در گرو تغییر در روش های اجرایی است و اقدامات روزمره پلیس باید تابع مطالعات و تحقیقات علّی شناختی قرار بگیرد تا از این طریق راهکارهایی برای حل مسئله جرم و ناهنجاری تعیین و اجرا شود» (همان منبع، ص ۹). با توجه به مراتب مذکور نیاز به یک تغییر رویکرد در روش های کنترلی پلیس ایران ضروری است. تا از تمام ظرفیت های پلیس برای مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات استفاده گردد.

<sup>۱</sup>-Herman Goldstein

## ۲. قوانین و مقررات مصوب در خصوص مبارزه و پیشگیری از قاچاق تجهیزات ماهواره‌ای به صورت کاملاً منسجم نبوده لذا از بازدارندگی کافی برخوردار نمی باشد.

در حوزه‌ی تقنین، طرز تلقی قانون‌گذار در قانون تشکیل ناجا مصوب ۱۳۶۹ مبنی بر تعیین وظیفه پیشگیری از جرم به عنوان یکی از وظایف ضابطیت این نهاد صحیح نیست. سایر مقررات استناد شده از این قانون که پلیس را مکلف به انجام اقداماتی برای کاهش جرم یا تأمین آسایش عمومی و فردی کرده است، کافی نیست. قانون‌گذار به طور صریح پیشگیری از جرم و ناهنجاری را به عنوان یکی از وظایف اصلی پلیس به رسمیت بشناسد تا از این طریق، پلیس بتواند به صورت مستقل از روش های متعدد در پیشگیری بهره مند شود. ولی در میان نهادهای مسئول پیشگیری از جرم، جای برخی از نهادها که نقش اساسی در کنترل و پیشگیری از قاچاق دارند، خالی است.

## ۳. استفاده از راهکارهای مدرن و جایگزین می تواند عملکرد موثرتری در پیشگیری قاچاق تجهیزات ماهواره دارد.

در مجموع می توان الگوهای مختلف پلیسی را به دو دسته سنتی و نوین طبقه بندی نمود. در حالیکه الگوی پلیس سنتی از دیرباز تاکنون بر فعالیت سازمان های پلیس کشورهای مختلف دنیا حاکم بوده است، اما در مقابل، الگوهای مختلف پلیس نوین شامل ۱) الگوی پلیس جامعه محور ۲) الگوی پلیس مناطق جرم خیز ۳) الگوی پلیس مبتنی بر حل مسأله از دهه آخر قرن نوزدهم مورد توجه برخی سازمانهای پلیس و با هدف بهبود عملکرد این سازمانها در پیشگیری و کنترل جرایم قرار گرفته است.

## ۴. در زمینه جرم انگاری قاچاق، استفاده و نگهداری تجهیزات ماهواره‌ای در حقوق ایران تعارض بین قوانین مختلف مشهود است.

با توجه به وجود قوانین خاص موضوع قاچاق، وارد کردن تجهیزات دریافت از ماهواره منتفی است. زیرا در ماده ۸ قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره و در موارد ۷۰۳ و ۷۰۷ قانون مجازات اسلامی مجازات قانونی جهت وارد کنندگان این اشیاء را تأمین کرده و این قوانین در مقابل قانون قاچاق اخیر التصویب محسوب می شوند.

### نتیجه گیری

طبق ماده ۳ و ۴ قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره تأکید شده است که ماده ۲ - وزارت کشور موظف است با استفاده از نیروهای انتظامی و یا نیروی مقاومت بسیج در اسرع وقت نسبت به جمع آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام نماید.

تبصره - مهلت جمع آوری تجهیزات موجود دریافت از ماهواره از تاریخ تصویب این قانون یک ماه می باشد. بعد از انقضای مهلت مذکور استفاده کنندگان به مجازات های تصریح شده در این قانون محکوم خواهند شد.

ماده ۳ - وزارت کشور موظف است با هماهنگی وزارت اطلاعات با وسایل ممکن نسبت به جلوگیری از ورود و توزیع تجهیزاتی که صرفاً برای دریافت از ماهواره مورد استفاده قرار می گیرد اقدام نماید و ضمن توقیف وسایل فوق عاملین آن را با وسایل توقیفی به مراجع صالحه قضائی معرفی نماید. نحوه هماهنگی در آیین نامه اجرایی مشخص خواهد شد.

تبصره - کلیه کالاهای ضبط و مصادره شده موضوع این قانون جهت توسعه پوشش رادیو و تلویزیونی کشور در اختیار سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران قرار می گیرد.

### پیشنهادهای

۱. واحدهای پلیس به ویژه در استان های مرزی، آموزش های حرفه ای را لحاظ کرده و آگاهی کارکنانشان را در خصوص شیوه ها، روش ها و شگردهای قاچاقچیان

تجهیزات دریافت از ماهواره از مجاری رسمی و غیر رسمی ارتقاء داده و نقش موثری آنان را در مقابله و مبارزه با قاچاق گوش زد نمایند.

۲. تشدید اقدامات کنترلی در انسداد نوارهای مرزی در مناطق آلوده و استفاده از حداکثر امکانات با اقتدار تمام.

۳. آموزش عوامل مستقر در پاسگاه های پلیس راه در خصوص حساسیت و برخورد با موارد مشکوک و هماهنگی با پاسگاه های انتظامی و مراکز.

۴. پی گیری یگان های انتظامی کاشف به منظور برخورد قاطع و تعیین مجازات سنگین برای قاچاقچیان از سوی مراجع قضایی و تعامل و پی گیری با محاکم قضایی تا صدور نهایی حکم.

۵. فعال نمودن عوامل و سایر یگان های تخصصی و اطلاعاتی پلیس با افزایش قابل توجه اعتبارات مربوط.

۶. پلیس برای پیشگیری و مهار روند رو به رشد وقوع جرایم، منابع و امکانات محدود خود را بر چند نقطه ای که بیشترین جرایم در آنجا رخ می دهد، متمرکز کند. پلیس باید نقاط جرم خیز را هدف گشت های خود قرار دهد. به هر حال، گشت ها و اقدامات سنتی حال حاضر پلیس تأثیر چندانی در پیشگیری از وقوع جرایم ندارد. پلیس باید در انجام گشت های تصادفی، واکنش های سنتی به تماس های ۱۱۰ و اجرای ایست و بازرسی های بی هدف تجدید نظر کند.